

ספר שמואל א' פרק ל'

מערך שיעור - מתאים לתכנית הלימודים – שאלון 3583/3383

דוד והגדוד העמלקי

בסוף ספר שמואל, (אמנם פרק של בקיאות) אנחנו מוצאים "נבואה שנצרכה לדורות", נושא רלוונטי ומשמעותי להסתר פנים שאנו חווים בתקופה קשה זו. זה מתאים למה שקורה סביבנו היום.

בשורות הבאות נקיף את הפרק ונכתוב עליו מבוא ותקציר ובהמשך נסבירו עפ"י המפרשים. מבוא:

הייתה עיר בשם "צקלג" שם גר דוד המלך ואנשיו. היות שדוד המלך יצא לעזור לאכיש במלחמה החיילים ואנשי המלחמה נעלמו מהעיר. העמלקים חיכו לשעת כושר זו ופשטו על צקלג, טבחו בעיר ולקחו את כל הנשים והילדים בשבי. ביניהם את 2 נשיו ובנותיו של דוד המלך! לקחו את השלל ומה שלא יכלו לקחת העלו את העיר באש.

אומרים חז"ל על המעשה הזה, למה זה קרה? מה הם עשו? היה ביניהם מחלוקת! שנאת חינם!

לכן נגזרה עליהם גזרה הזאת.....ואחרי האסון הקשה הזה, דוד המלך בכה עד שלא נשאר בו כוח לבכות, ועם ישראל? רצה להרוג את דוד המלך! למה?

אומר המלבי"ם: בגלל הרשלנות שלא השאיר שומרים בעיר.....

כדי שנבין מה שקראנו, דוד המלך, משפחתו נפלה בשבי...טבחו באנשי עירו...ועכשיו? רוצים להרוג אותו! אנשיו שהיו אנשי מלחמה, חזקים, מרי נפש, כועסים ואומרים לו: הכל בגללך. ומה דוד המלך עושה?

בואו ונלמד, בואו ניקח ונעתיק את מעשיו של מלך ישראל: **"ויתחזק בה' אלקיו" אומרים חז"ל קיבל על עצמו את הדין! האמין בה' יתברך. התחזק באמונה אמר: חטאנו, טעינו, התחזק בתפילה בשמירת המצוות.**

(שמעתי מאחד המשגיחים בימים האחרונים בדיוק את המילים הללו, עמ"י נמצא בצר ובמצוק, באסון, ימים רעים ושחורים ומה אנחנו עושים? עומדים ומתפללים וזועקים לפני רבונו של עולם: "אל דמי לך, אל תחרש ואל תשקוט" למה אנחנו רק מבקשים מהקב"ה שהוא לא ישקוט? ומה איתנו? צמנו? חזרנו בתשובה? קיבלנו על עצמנו קבלות? התקדמנו בבן אדם לחברו?

ואז כתוב:

וינשאל דוד בה' לאמר: "אֲרֹדֶף אַחֲרֵי הַגָּדוֹד הַזֶּה? הַאֲשַׁגְנוּ?" , וַיֹּאמֶר לוֹ: "רֹדֶף כִּי הַשֹּׁג

תְּשִׁיג וְהִצֵּל תְּצִיל

דוד המלך שואל את הקב"ה **אחרי שעשה תשובה**: לצאת למלחמה להחזיר את השבויים?
אמר לו הקב"ה כן! עכשיו שעשיתם תשובה והתעוררתם וקיבלתם על עצמכם אחדות
ואהבת ישראל, אני אציל אתכם ואת כל השבויים!

וַיִּצֵל דָּוִד אֶת כָּל אֲשֶׁר לָקְחוּ עִמָּלְק, וְאֶת שְׁתֵּי נַשְׂוֵי הַצִּיל דָּוִד. וְלֹא נִעְדַר לָהֶם מִן הַקָּטָן

וְעַד הַגָּדוֹל וְעַד בָּנִים וּבָנוֹת וּמִשְׁלָל וְעַד כָּל אֲשֶׁר לָקְחוּ לָהֶם - הַכֹּל הֵשִׁיב דָּוִד

כולם חזרו בשלום!

אם נתעורר נתחזק בה' יתברך, ונתוודה: טעינו, נכון. עשינו טעות, היתה בינינו מחלוקת,
שנאת חினם, מהיום אנחנו נרבה באהבת ישראל. נשתדל יותר לשמור תורה ומצות שכל אחד
יקבל על עצמו משהו קטן... ה' יתברך יעשה איתנו ניסים ונפלאות!

וכעת נכנס מעט לעומק הדברים:

**(א) וַיְהִי כִּבְּאֵר דָּוִד וְאֶנְשָׁיו צִקְלָג בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְעִמָּלְקִי פָּשְׁטוּ אֶל נָגֶב וְאֶל צִקְלָג וַיִּכּוּ אֶת
צִקְלָג וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָהּ בָּאֵשׁ: (ב) וַיֵּשְׁבוּ אֶת הַנָּשִׁים אֲשֶׁר בְּהַ מִקָּטָן וְעַד גָּדוֹל לֹא הָמִיתוּ אִישׁ
וַיִּנְהָגוּ וַיִּלְכוּ לְדַרְכָּם: [1] (ג) וַיִּבֹא דָּוִד וְאֶנְשָׁיו אֶל הָעִיר וְהָנָה שְׂרוּפָה בָּאֵשׁ וּנְשֵׁיהֶם וּבָנֵיהֶם
וּבְנֹתֵיהֶם נֹשְׁבוּ: (ד) וַיִּשָּׂא דָּוִד וְהָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶת קוֹלָם וַיִּכְּפוּ עַד אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כֹּחַ
לְכַבּוֹת: (ה) וַשְׁתֵּי נַשְׂוֵי דָּוִד נֹשְׁבוּ אַחֲיָנֵעַם הַיִּזְרְעֵלִית וְאַבִּיגַיִל אִשְׁתׁ נָבָל הַכַּרְמֵלִי:**

המצוקה הקשה שאליה נקלע דוד מעוררת, כמובן, את השאלה: למה? מדוע נשרפה העיר
שבה ישבו דוד ואנשיו, ולמה נשבו הנשים והילדים?

מסופר בפרקים הקודמים על דוד המלך ע"ה בברחו מפני שאול. דוד, הצטרף אל אכיש
בצאתו למלחמה נגד ישראל. ברור שדוד לא התכוון לפגוע בישראל,
אלא לשמש בעת הצורך בתכסיס מלחמה, שיפנה עורף לפלשתים ויסייע לישראל - בדיוק
כפי שטענו שרי הפלשתים. אך עצם יציאתו של דוד עם אכיש למלחמה נותנת תפיסה של
מראית עין נגד ישראל.

המקרא מתאר אפוא את המחיר ששילם דוד על הליכתו עם אכיש,

העמלקים ידעו היטב שדוד יצא למלחמה זו, וניצלו את שעת הכושר ללכוד את הנשים
והילדים.

אפשר לשער את מצבם של אנשי דוד בשעה שראו את העיר השרופה. מתוך היכרות עם
טבעם של העמלקים, בלבם קיים חשש מוצדק לחיי בני משפחותיהם. הבכי הגדול שיקף
את הייאוש מן המצב הקשה, והאצבע המאשימה הופנתה כלפי דוד:

לדעת רד"ק, העמלקים פשטו על צקלג כיוון שהצליחו לגלות שמשם יצאו המלחמות עליהם (פרק כ"ז), ואף שזוד לא הניח נפש חיה (שם, ט, יא) מהמשך הפרק נראה שהפשיטה על צקלג הייתה חלק ממסע שוד עמלקי, שלא יועד דווקא כלפי צקלג: להלן פס' יד נאמר "אֲנַחְנוּ פָּשְׁטָנוּ נֶגֶב הַכְּרָתִי וְעַל אֲשֶׁר לַיהוּדָה וְעַל נֶגֶב כָּלֵב וְאֶת צִקְלָג שָׂרְפָנוּ כְּאֵשׁ"; וכן בפס' טז - "אֲכָלִים וְשִׁתִּים וְחֻגְגִים כָּלֵל הַשְּׁלָל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לָקַחוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאֶרֶץ יְהוּדָה". מפסוקים אלו נראה, שהעמלקים ניצלו את מלחמת פלשתים וישראל כדי לפשוט על ארצותיהם של שני העמים הנלחמים, ובפרט באזור הדרום, המרוחק ממקום המערכה. על שיטת רד"ק קשה גם מדוע העמלקים "לא המיתו איש", שהרי אך טבעי היה להרוג את כולם, בדיוק כשם שעשה דוד.

רד"ק: "ומסיבות הבורא יתברך ומשמירתו את אוהביו היה שלא המיתו איש ואשה שהרי דוד הרג כמה מהם".

וּתְצַר לְדוֹד מְאֹד כִּי אָמְרוּ הָעָם לְסַקְלוֹ כִּי מָרָה נִפְשׁ כָּל הָעָם אִישׁ עַל בְּנוֹ וְעַל בְּנֹתָיו...
אנשי דוד, שהיו, כזכור, "מרי נפש" (כ"ב, ב), מטבעם, ביקשו במר נפשם הספציפי הזה לפגוע בדוד. נוסף על המציאות הקשה כשלעצמה, דוד נאלץ להתמודד גם עם אנשיו שלו, שהאשימוהו באחריות לנעשה בגלל הרצון לצאת עם אכיש...

לפי מצודת דוד: "מלבד הצרה שנשבו נשיו כי עוד אמרו העם לסקלו באבנים על שהיה מסבב לרדת למלחמה עם אכיש והיה זה סיבה לשיבואו עמלק ועשו מה שעשו".

דוד לא נותר חסר אונים, אלא מיד:

(ו) **...וַיִּתְחַזַּק דָּוִד בַּה' אֱ-לֹהָיו: (ז) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אֲבִיתָר הַכֹּהֵן בֶּן אַחִיסֹלָף הַגִּישָׁה נָא לִי הָאֶפֶד וַיִּגֶשׁ אֲבִיתָר אֶת הָאֶפֶד אֶל דָּוִד: (ח) וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגָּדוֹד הַזֶּה הַאֲשֶׁנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ רְדֹף כִּי הִשָּׁג תִּשָּׁג וְהִצַּל תִּצִּיל:**

בניגוד לשאול, שלא קיבל מענה מאת ה' בפרק הקודם (לאחר שהרג את כהני נוב), זוכה דוד לתשובה חיובית, המבטיחה לו ישועה מן המצוקה אליה נקלע. בניגוד לשאול, דוד שואל מיד בה'.

לאחר שקיבל תשובה מאת ה', פותח דוד במרדף אחרי הגדוד העמלקי.

(ט) **וַיִּלָּךְ דָּוִד הוּא וְנָשׁוֹ מְאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּבְאוּ עַד נַחַל הַבְּשׂוֹר וְהַנּוֹתָרִים עָמְדוּ: (י) וַיִּרְדֹּף דָּוִד הוּא וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ וַיַּעֲמְדוּ מְאוֹתֵם אִישׁ אֲשֶׁר פָּגְרוּ מֵעֵבֶר אֶת נַחַל הַבְּשׂוֹר: יְשֵׁנָה מֵאִין חֲלוּקָה בְּאֲנָשֵׁי דָוִד לְשֵׁתֵי קְבוּצוֹת -**

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
חינוך חרדי

קבוצה בת ארבע מאות איש, שהצטרפה אל דוד למרדף, וקבוצה בת מאתיים איש, שנותרה מאחור. - כבר בהיקבץ אנשי דוד אליו ניתן היה להבחין בשתי קבוצות: ארבע מאות איש - "וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל אִישׁ מִצֹּק וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר לוֹ נִשְׂא וְכָל אִישׁ מִרְ נֶפֶשׁ וַיְהִי עֲלֵיהֶם לְשָׁר וַיְהִי עִמּוֹ כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ" (כ"ב, ב); ומאתיים נוספו עליהם מאוחר יותר - "וַיֵּקֶם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּצְאוּ מִקַּעֲלָה וַיִּתְהַלְכוּ בְּאֲשֶׁר יִתְהַלְכוּ" (כ"ג, ג).
נוכל להבין את המתח שהגיע לשיאו בהמשך הסיפור בין שתי הקבוצות.
ישועת דוד באה בעזרת מאורע מיוחד:

(יא) וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִצְרֵי בְשָׂדָה וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל דָּוִד וַיִּתְּנוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁקֶהוּ מַיִם: (יב) וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלֶח דָּבְלָה וּשְׁנֵי צִפְסָקִים וַיֹּאכַל וַתֵּשֶׁב רֹחוֹ אֵלָיו כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם וְלֹא שָׁתָה מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת: (יג) וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד לְמִי אַתָּה וְאִי מִזֶּה אַתָּה וַיֹּאמֶר נַעַר מִצְרֵי אֲנִי עֶבֶד לְאִישׁ עַמְלֵקִי וַיַּעֲזֹבְנִי אָדָּנִי כִּי חֲלִיתִי הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה: (יד) אֲנַחְנוּ פֶּשְׁטָנוּ נִגְבַּ הַכְּרָתִי וְעַל אֲשֶׁר לַיהוּדָה וְעַל נִגְבַּ כָּלֵב וְאֵת צִקְלָג שָׂרְפָנוּ כְּאִשׁ:

פסוקים אלו מתארים, בראש ובראשונה, את הפער המוסרי המפריד בין העמלקים ובין מחנהו של דוד. אנשיו של דוד פוגשים איש מצרי על סף המוות, והם מצילים אותו מבלי לדעת מיהו, למרות מצוקתם הנפשית הקשה ולמרות היותם בעיצומו של מרדף. כל זה בולט, כמובן, אל מול אכזריותם של העמלקים. מחלתו של הנער המצרי עכבה את אדונו העמלקי במסע השוד שלו, ועל כן השליך אותו בלא אוכל ומזון למות מוות בטוח בדרך.

הדבר מזכיר במעט את יחסו של עמלק לישראל בזמן יציאת מצרים: **"אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עֵיף וַיִּגַע" (שם כ"ה, יח).** באופן שונה כל כך מדרכו של דוד.

ואכן, בזכות מעשה החסד הזה זוכים דוד ואנשיו למידע חשוב ביותר על מקומו של הגדוד העמלקי:

(יג) וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד לְמִי אַתָּה וְאִי מִזֶּה אַתָּה וַיֹּאמֶר נַעַר מִצְרֵי אֲנִי עֶבֶד לְאִישׁ עַמְלֵקִי וַיַּעֲזֹבְנִי אָדָּנִי כִּי חֲלִיתִי הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה: (יד) אֲנַחְנוּ פֶּשְׁטָנוּ נִגְבַּ הַכְּרָתִי וְעַל אֲשֶׁר לַיהוּדָה וְעַל נִגְבַּ כָּלֵב וְאֵת צִקְלָג שָׂרְפָנוּ כְּאִשׁ: (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד הַתּוֹרְדָנִי אֶל הַגְּדוּד הַזֶּה וַיֹּאמֶר הַשְׂבָּעָה לִּי בָּא-לְהִים אִם תְּמִיתֵנִי וְאִם תִּסְגְּרֵנִי בְּיַד אָדָּנִי [7] וְאוֹרְדָךְ אֶל הַגְּדוּד הַזֶּה: [8] (טז) וַיִּרְדְּהוּ [9] וְהָנָה נְטָשִׁים עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אֲכָלִים וְשֹׂתִים וְחֹגְגִים בְּכָל הַשָּׁלָל הַגְּדוּל

אֲשֶׁר לְקַחוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאֶרֶץ יְהוּדָה: (יז) וַיִּכְּמוּ דָוִד מִהַנָּשִׁף וְעַד הָעֵרֶב לְמַחְרָתָם]10[וְלֹא נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נָעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגָּמְלִים וַיִּנְסוּ: (יח) וַיֵּצֵא דָוִד אֶת כָּל אֲשֶׁר לְקַחוּ עִמָּלְק וְאֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו הַצִּיל דָוִד: (יט) וְלֹא נִעְדָר לָהֶם מִן הַקֶּטֶן וְעַד הַגָּדוֹל וְעַד בְּנֵים וּבָנוֹת וּמִשְׁלָל וְעַד כָּל אֲשֶׁר לְקַחוּ לָהֶם הַכֹּל הַשֵּׁב דָוִד:

נמצא אפוא, שהמעשה הלא-מוסרי שעשו העמלקים חרץ את גורלם, ומעשה החסד של דוד ואנשיו זיכה אותם בהשבת המצב על כנו.

ההמשך הנאמר בנביא רק מבליט עוד יותר את הפער שבין דוד לבין עמלק:

(כ) וַיִּקַּח דָוִד אֶת כָּל הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְנִהְגוּ לִפְנֵי הַמִּקְנֶה הַהוּא וַיֹּאמְרוּ זֶה שְׁלַל דָוִד: (כא) וַיָּבֵא דָוִד אֶל מֵאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּגְרוּ מִלִּקְטֵת אַחֲרֵי דָוִד וַיִּשְׁיְבֵם בְּנַחַל הַבְּשׂוֹר וַיֵּצְאוּ לְקִרְיַת דָוִד וְלְקִרְיַת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּגַּשׁ דָוִד אֶת הָעָם וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם: (כב) וַיַּעַן כָּל אִישׁ רֶעַ וּבְלִיעַל מֵהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ עִם דָוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן אֲשֶׁר לֹא הִלְכוּ עִמִּי לֹא נָתַן לָהֶם מִהַשְּׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי אִם אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּנְהָגוּ וַיִּלְכוּ: (כג) וַיֹּאמֶר דָוִד לֹא תַעֲשׂוּ כֵן אַחֵי אֶת אֲשֶׁר נָתַן ה' לָנוּ וַיִּשְׁמַר אֶתְנוּ וַיִּתֵּן אֶת הַגְּדוּד הַבָּא עֲלֵינוּ בְיָדְנוּ: (כד) וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדַבֵּר הַזֶּה כִּי כָחֶלֶק הִירָד בְּמַלְחָמָה וּכְחֶלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלָיִם יִחַדּוּ יִחְלְקוּ: (כה) וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמֵעַלָּה וַיִּשְׁמָה לְחַק וּלְמִשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

מצב רוחם של אנשי דוד משתנה מן הקצה אל הקצה, וכעת הם מהללים ומשבחים את דוד: "זה שלל דוד!". אפילו שהכרזה כזו היא מעט בעייתית, ובעקבותיה בא העימות עליו נרמז קודם. דוד מתייחס בצורה מכובדת וראויה לאנשים שנותרו מאחור: הוא שואל לשלומם, ועומד על זכותם לקבל מן השלל. אין הוא רואה אותם כאנשים "אֲשֶׁר פָּגְרוּ מִלִּקְטֵת", אלא כ"יושבים על הכלים", כלומר: כשומרים, הנדרשים בכל מערכה. טענתו המרכזית היא שהשלל אינו "שלל דוד", כפי שהכריזו אנשיו, אלא הוא "אשר נתן ה' לנו", ולכן יש לנהוג בו בדרך ישרה והגונה. גדולתו של דוד היא גם ביכולתו להשכין שלום במחנהו: אמנם הוא נוזף באנשי הבלייעל שענים הייתה צרה ביושבים על הכלים, אך, הוא גם פונה אליהם במילים "אחי" וגורם לאיחוד השורות והחלוקה השווה בין כולם.

בסיום הפרק מובאת רשימת הערים אליהן שלח דוד משלל האויב, ובכך קיים את ציווי התורה לחלק את השלל בין היוצאים למלחמה ובין העם (עיין במדבר ל"א, כז).

(כו) וַיָּבֵא דָוִד אֶל צַקְלָג וַיִּשְׁלַח מִהַשְּׁלָל לְזַקְנֵי יְהוּדָה לְרַעְהוּ לֵאמֹר הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה מִשְׁלַל אֵיבֵי ה': (כז) לְאֲשֶׁר בְּבֵית אֵל]15[וְלְאֲשֶׁר בְּרָמוֹת נֶגֶב וְלְאֲשֶׁר בְּיַתֵּר: (כח) וְלְאֲשֶׁר

**בְּעֶרְעֵר וְלֹאֲשֶׁר בְּשִׁפְמוֹת וְלֹאֲשֶׁר בְּאַשְׁתְּמֹעַ: (כט) וְלֹאֲשֶׁר בְּרָכַל וְלֹאֲשֶׁר בְּעֶרִי הִירְחַמְאֵלִי
וְלֹאֲשֶׁר בְּעֶרִי הַקִּינִי: (ל) וְלֹאֲשֶׁר בְּחֶרְמָה וְלֹאֲשֶׁר בְּבוֹר עֶשֶׂן וְלֹאֲשֶׁר בְּעֵתָן: (לא) וְלֹאֲשֶׁר
בְּחֶבְרוֹן וְלִכְל הַמְּקֻמּוֹת אֲשֶׁר הִתְהַלֵּךְ שָׁם דָּוִד הוּא וְאֲנָשָׁיו:**

משימות לסיום

1. **"וישבו את הנשים אשר בה מקטן ועד גדול"** (שמואל א', ל', ב').
מלבי"ם: וישבו- הכל היה בהשגחת ה' שלא המיתו איש וגוף הדבר היה בהשגחה
כשאנו מעיינים בפירושו של המלבי"ם אנו מוצאים במחשבתנו הרבה ניסים ששמענו עליהם
דווקא ברגעים אלו של הסתר פנים.
כתבו מה הנס הגדול שנעשה עם דוד ומצאו מעשי הצלה וניסים ששמעתם עליהם
במלחמת "חרבות ברזל"
2. **ויתחזק דוד בה'... ויאמר דוד... הגישה לי האפוד"** (ו' ז').
רד"ק: וישם תוחלתו בו והתאפק על הרעה ואמר לרדוף אחריהם.
מה היו מעשי דוד בזמן קשה זה?
שתפו את הרגשתכם ברגעים אלו וכתבו כיצד עלינו לנהוג בתקופה זו בהסתמך על
מעשי דוד המלך ע"ה?